

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук,

Бабич Наталії Миколаївни

на дисертацію **Федорової Наталії Володимирівни**

**«Формування гуманістичної педагогічної позиції майбутніх
логопедів»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка

Актуальність дисертаційного дослідження Федорової Наталії Володимирівни пов'язана із соціально-економічними та соціокультурними процесами, що нині відбуваються в Україні і визначають необхідність суттєвих змін у системі вищої освіти. В умовах закладу вищої освіти майбутній фахівець повинен отримати універсальну освіту і обрати сферу професійної діяльності не тільки за ознакою соціальної значущості, але й за власними мотивами та інтересами, що забезпечить його самореалізацію. За таких умов, стане можливим перетворення особистісно-суспільних цілей на дієвий внутрішній стимул професійного становлення майбутніх спеціалістів, розвитку і закріплення в них активної професійної позиції, творчого стилю діяльності, гуманістичних цінностей. Цей процес повинен здійснюватися поступово, ґрунтуючись на урахуванні індивідуальних психологічних особливостей, ціннісних орієнтацій, професійних сподівань студентів, їхнього ставлення до отриманої професії. Це сприятиме розв'язанню суперечностей навчального процесу, досягненню гармонії між учасниками освітнього процесу, адже сьогодні в освіті України чільне місце посідають інклюзивні тенденції як один з виявів гуманізації освіти і суспільства в цілому. В контексті європейських цінностей інклюзивна освіта вимагає значної зміни свідомості суспільства і, в першу чергу, педагогічних працівників, а також сповідування педагогами ідей гуманізму.

Цілком закономірно, що у зв'язку з цим державою висуваються нові вимоги до фахівців системи спеціальної освіти, яка сьогодні вкрай потребує педагогів-професіоналів, здатних вирішувати завдання різнобічного та гармонійного розвитку особистості дитини. Навчання та виховання майбутніх повноцінних, активних та творчих громадян нашого суспільства неможливе без толерантного, небайдужого, активного, із сформованою гуманістичною педагогічною позицією педагога.

Водночас, лишається багато суперечностей між потребами сучасного суспільства у логопедах з гуманістичною педагогічною позицією і переважанням традиційної орієнтації освітян на предметно-технологічну складову у підготовці фахівців цієї категорії; між посиленою потребою вищої школи у формуванні гуманістичної педагогічної позиції майбутнього логопеда й недостатньою розробленістю питання психолого-педагогічною наукою; між внутрішньою потребою студентів у професійному становленні через засвоєння гуманістичної педагогічної позиції і недостатністю науково-методичного забезпечення цього процесу.

Отже, актуальність дослідження обумовлюється потребою у розв'язанні окреслених суперечностей, недостатній розробленості проблеми формування гуманістичної педагогічної позиції у майбутніх логопедів та її важливості для педагогічної практики. Тому дисертаційне дослідження Федорової Наталії Володимирівни «Формування гуманістичної педагогічної позиції майбутніх логопедів» вважаємо актуальним і на часі.

Дисертація Федорової Н.В. належним чином структурована. Її структура визначається метою й завданнями, поставленими дисертанткою. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Дисертаційне дослідження виконане на відповідній джерельній базі, яка включає праці вітчизняних і зарубіжних авторів і

складає 353 найменування, з яких 33 іноземною мовою). Загальний обсяг дисертації становить 253 сторінки, з них основний текст викладено на 180 сторінках.

Науковий апарат, викладений у вступі дисертації, дає можливість сформулювати уявлення про структуру роботи, її інструментарій, способи інтерпретації отриманих даних. Дисертантка володіє теорією проблеми й методами її дослідження. Досягненню поставленої мети, розв'язанню визначених автором завдань на різних етапах наукового пошуку та формулюванню висновків наукового дослідження слугували обрані теоретичні, емпіричні та статистичні методи дослідження.

Достовірність наукових результатів дослідження забезпечується джерельною, методологічною базою та відповідним вибором методів дослідження, серед яких на теоретичному рівні дисертанткою застосовувалися: аналіз, узагальнення, моделювання, синтез результатів дослідження, осмислення їхньої наукової новизни. На емпіричному рівні використовувалися: тестування, опитування (інтерв'ю, бесіди, анкетування) студентів, викладачів; педагогічне спостереження за навчально-виховним процесом, самоспостереження, самооцінка; рейтингова система оцінювання знань; педагогічний експеримент; кількісний та якісний аналіз емпіричних даних з використанням методів математичної статистики.

У першому розділі дисертаційного дослідження «Теоретико-методичні засади дослідження проблеми формування гуманістичної педагогічної позиції майбутніх «логопедів» представлено теоретичне узагальнення проблеми формування професійної компетентності логопеда, розглянуто гуманістичну педагогічну позицію майбутнього логопеда як ціннісно-смісловий феномен.

Дисертанткою узагальнено та визначено зміст професійної компетентності майбутнього логопеда як динамічну комбінацію знань, умінь і практичних навичок, необхідних для ефективної діяльності як

виконавця (на рівні освітнього ступеня «бакалавр») і організатора (на рівні освітнього ступеня «магістр») програм інклюзивного навчання дітей з особливостями мовленнєвої діяльності, а також способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, що визначають здатність педагога успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом оволодіння відповідними знаннями на певному освітньому ступені. З'ясовано, що в якості результату опанування системними знаннями і педагогічними вміннями, що націлені на успішне впровадження інноваційної діяльності, збагачення професійних можливостей та удосконалення особистісних якостей, виступає формування активної, гуманістичної професійної позиції логопеда.

Ознайомлення зі змістом розділу свідчить про опрацювання дисертанткою значної кількості наукових робіт, які присвячено проблемі дослідження. Аналіз проблеми висвітлено достатньо повно та ґрунтовно. Рівень написання, об'єм та оформлення цього розділу відповідають вимогам, що ставляться до дисертацій. Аналіз літературних джерел дав автору підстави дійти висновку, що розв'язання зазначеної проблеми значною мірою залежить від стану сформованості гуманістичної педагогічної позиції майбутніх логопедів, визначення сутності гуманістичної педагогічної позиції, її компонентів, критеріїв та показників.

У другому розділі дисертації «Стан сформованості гуманістичної педагогічної позиції майбутніх логопедів» особливу практичну значущість має обґрунтування визначених компонентів сформованості гуманістичної педагогічної позиції, її критеріїв та показників. У якості компонентів сформованості гуманістичної педагогічної позиції майбутнього логопеда з відповідними показниками дисертанткою виокремлено: когнітивний, емоційно-ціннісний, рефлексивно-поведінковий. Відповідно до визначених компонентів, критеріїв та

показників схарактеризовано чотири рівні сформованості у майбутніх логопедів гуманістичної педагогічної позиції – високий (конструктивно-творчий), оптимальний (конструктивно-репродуктивний), середній (нестійкий) та низький (деструктивний). Також визначено внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на рівень сформованості у майбутніх логопедів гуманістичної педагогічної позиції.

Запропонована діагностична методика дала можливість з'ясувати досить цікаві показники. Зокрема, самосвідомість у більшості майбутніх логопедів сформована недостатньо, значна кількість досліджуваних виявляє невпевненість у своїх можливостях, характеризується неадекватною самооцінкою та невизначеною життєвою стратегією. Виявлено, що зміст психолого-педагогічних та спеціальних дисциплін потребує оновлення, навчальні програми – посилення акцентів на світоглядній та морально-етичній сторонах гуманістичної педагогічної позиції.

У третьому розділі дисертаційної роботи «Методика формування гуманістичної педагогічної позиції майбутніх логопедів» обґрунтовано необхідність дотримання педагогічних умов формування у майбутніх логопедів гуманістичної педагогічної позиції. Дисертанткою запропоновано структурно-функціональну модель. Комплекс окреслених в моделі принципів та педагогічних умов оптимізації освітнього процесу в поєднанні з розробленою методикою формування гуманістичної педагогічної позиції були спрямовані на покращення емоційно-ціннісного ставлення здобувачів вищої освіти до обраної професії та до дітей з порушеннями мовлення, сприянню позитивної модальності, зростанню рівнів сформованості досліджуваного явища, стабільності, прояву та гармонійному поєднанню показників кожного із визначених критеріїв оцінки.

Розроблена модель стала підґрунтям розробки методики формування гуманістичної педагогічної позиції майбутніх логопедів, яка

реалізовувалася протягом усього періоду навчання студентів у закладі вищої освіти. Результати експериментального дослідження на заключному етапі продемонстрували, що реалізація авторської методики забезпечила позитивну динаміку сформованості гуманістичної педагогічної позиції майбутніх логопедів.

Викладений у рукописі дисертації матеріал свідчить про достатній рівень наукової і практичної компетентності її автора, володіння методиками педагогічного дослідження і творчого розв'язання основних завдань. Автореферат відображає основні положення дисертації.

Слід зазначити, що здобувачкою чітко визначено методологічну й теоретичну основу дослідження. Усі наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертації, у достатній мірі обґрунтовані експериментальним матеріалом та відповідають меті й завданням роботи. Достовірність і обґрунтованість отриманих результатів зумовлено проведенням окресленого дослідження, що дозволило, з одного боку, визначити особливості психофізичного розвитку, а з іншого – внести зміни в структуру організації індивідуального психолого-педагогічного супроводу.

Результати проведеного дослідження дають підстави вважати, що визначені завдання реалізовано, мета досягнута, сукупність отриманих наукових положень має вагоме значення для формування в майбутніх логопедів гуманістичної педагогічної позиції.

Представлений у дисертації матеріал, його психолого-педагогічний аналіз та інтерпретація, обґрунтовані висновки не викликають заперечень. Позитивно оцінюючи рецензовану кандидатську дисертацію Федорової Наталії Володимирівни «Формування гуманістичної педагогічної позиції майбутніх логопедів», мусимо висловити деякі зауваження й побажання.

1. У першому розділі недостатньо узагальнено теоретичні ідеї та їх практичне втілення щодо підготовки фахівців зі спеціальної освіти в

інших країнах, тоді як такі висновки могли б посилити уявлення про переваги гуманістичної педагогічної позиції майбутніх логопедів.

2. У другому розділі дисертації визначено внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на рівень сформованості у майбутніх логопедів гуманістичної педагогічної позиції. Втім, у структурно-функціональній моделі, яка представлена в третьому розділі, вони не враховані. На наш погляд, було б доцільним урахувувати їх під час створення методики формувального експерименту, яка базується на розробленій моделі.

3. У третьому розділі та у практичному значенні використовується формулювання «спецкурс». На нашу думку воно має бути замінено на «дисципліна за вибором студентів», оскільки нові стандарти вищої освіти не передбачають такої форми як спецкурс.

4. Вимагає уточнення той аспект, чи вдалось простежити динаміку змін у формуванні у майбутніх логопедів гуманістичної педагогічної позиції за кожним компонентом методики і програми, адже формувальний експеримент тривав один рік (2017-2018), отже кожен курс мав свою програму впливу (оновлено та збагачено зміст курсу дисциплін, створення спецкурсу для 3 курсів, осучаснення методів і форм роботи зі студентською молоддю тощо). Цінним було б означити в роботі, що саме було найефективнішим і на якому курсі чи курсах доцільно застосовувати окреслену методику.

5. Крім того, у роботі мають місце змістовні, стилістичні та технічні недоліки, а також неточності в оформленні.

Проте, висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження про виконану роботу, вони мають дискусійний характер і суттєво не впливають на рівень виконаного дослідження.

Дисертаційне дослідження Федорової Н.В. є самостійною і завершеною науковою працею, відзначається актуальністю, науковою новизною, теоретичною та практичною значущістю. Результати дослідження є важливими для розв'язання проблем підготовки логопедів

до професійної діяльності, в повній мірі висвітлено у значній кількості публікацій. Автореферат відображає основний зміст дисертації.

З огляду на зазначене вище, вважаємо, що дисертаційне дослідження «Формування гуманістичної педагогічної позиції майбутніх логопедів» відповідає вимогам пп. 9, 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань» (Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567), а її автор, Федорова Наталія Володимирівна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти
Інституту людини

Київського університету імені Бориса Грінченка

Н.М. Бабич

